

Abraçats a la ignorància. Estudi de les fake news i el seu impacte a la nostra societat

Presentació

Ja fa molts anys que vivim desprotegits, freqüentment exposats a les mentides, la majoria de nosaltres sense escuts capaços d'ensenyar-nos a discernir la veritat de la mentida. Les fake news han existit sempre, però amb la incorporació de les xarxes socials a les nostres vides aquesta paraula ha anat agafant ressò. Té solució, i amb aquest treball te la presentaré. Aquesta ha estat la meva motivació i objectiu del Treball de Recerca.

La finalitat d'aquest treball és poder ajudar a tots aquells analfabets digitals i acrítics a poder conviure amb les mentides, les estafes, els rumors; en última instància, amb les fake news. Paral·lelament, es vol entendre les opinions i explicacions distintes dels diferents professionals en l'àmbit, els periodistes. Així com també poder copsar el coneixement referent a les fake news que té la població per identificar des d'on partim i què hem d'aconseguir.

Metodologia

Aquest treball consta de dues parts, una de teòrica i un treball de camp més pràctic, on aplico el que he après en la primera part.

L'apartat teòric m'ha servit per entendre els conceptes inicials, ja que jo era verge

de coneixement amb relació a les fake news. Hi surt explicada la història i l'evolució de les fake news, per poder ubicar des d'on venim i cap a on sembla que anem; es presenta el concepte de fake new, quines modalitats té i en què es diferencien, quin és el seu propòsit?; també s'explica com es creen, en què es basen i si segueixen un patró, i s'hi tracta un tema poc conegut, la postveritat, que és molt aplicat sobretot en termes de política. Però en allò que he fet més èmfasi ha estat en: com solucionar la difusió de les fake news? La resposta es troba en el fact-checking. L'aplicació d'aquests conceptes es troba a la part pràctica del treball. Allà dono a conèixer els diferents punts de vista dels periodistes al voltant de les fake news, mirat des de la perspectiva dels periodistes de la televisió, els dels diaris i uns periodistes no gaire coneguts, els fact-checkers. També consta del coneixement de la societat sobre aquest tema; de l'anàlisi d'unes fake news, i, finalment, de les meves dues petites aportacions després d'aprendre i entendre el problema al qual ens enfrontem. En aquest treball he utilitzat fonts de diferents tipologies. Al principi m'informava principalment mitjançant llibres especialitzats en l'àmbit treballat i que estan ressenyats a la bibliografia del final de la memòria; més endavant, per ampliar coneixement, vaig anar indagant en pàgines web (sempre contrastant la mateixa informació com a mínim en dues webs diferents, ja que si no m'hauria vist exposada

a la raó d'aquest treball, les fake news). També he pogut realitzar entrevistes a experts del tema que em va ajudar a complementar la informació, fins aquell moment explicada, i a poder donar-li un punt de vista més humà, més realista, del dia a dia. Finalment, també he fet una enquesta per situar-me dins de la conscienciació de la població envers aquest tema i extreure'n conclusions aplicades a l'objectiu final del treball: educar a la societat a ser més crítics i conèixer els mitjans.

Cos del treball

El món canvia cada dia més ràpidament. El risc de no entendre'l, de no comprendre'l, es multiplica exponencialment.

Ortodoxies que pensàvem que eren dogmes han estat qüestionades en els últims mesos. Avui tot és qüestionable i el canvi se succeeix de forma trepidant. El Dragon Khan es troba en el nostre dia a dia, però l'adrenalina que genera no provoca energia, sinó que destrueix confiança. En aquest entorn d'incertesa, inseguretat i canvi constant per al qual cal un entrenament prolongat, les fake news han trobat el seu paradís.

Les fake news són informacions, afirmacions o declaracions falses dissenyades per fer-se passar per notícia amb l'objectiu de difondre un engany o una desinformació deliberadament per obtenir un fi polític o econòmic (definició de fake new elaborada segons el coneixement obtingut del treball).

Aquest concepte ha estat viralitzat per gran part de la població a l'hora de fer referència a aquelles notícies que manquen de veracitat. Tal i com es diu a la definició, no es trobarà cap fake new sense un rerefons beneficiós per al seu creador. És per això que n'existeixen de diferents modalitats, des de fake news fetes per estafar fins a d'altres de construïdes per afavorir un partit polític en unes eleccions. Això fa que impactin a la nostra societat des de diferents prismes.

El plantejament d'aquest treball ha estat enfocat des d'un punt de vista social i educatiu, útil per ajudar la població a identificar les mentides, rumors, estafes... i fins i tot les tergiversacions de la realitat. Es va plantejar un objectiu: educar la societat per poder afrontar i batallar contra aquest fenomen arcaic, ensenyar a mirar-se el món des d'una perspectiva crítica i favorable per a l'erradicació de les fake news.

A partir dels conceptes adquirits a la part teòrica i contrastats amb les entrevistes, enquestes i anàlisi de fake news s'han dissenyat dues solucions. La primera ha estat pensada per la divulgació de l'educació dels mitjans de comunicació, l'educació mediàtica; una activitat lúdica dissenyada per als alumnes de 2n de Batxillerat i els membres de la comunitat educativa del centre. Aquesta consisteix en una entrevista en directe a un periodista el qual donarà a conèixer l'actualitat sobre les fake news, quin és el seu futur i com es pot evitar que penetrin en el nostre dia a dia, o si més no que no ens afectin amb tanta freqüència. La segona solució es la creació d'un logotip que transmet un warning, per a la fàcil identificació de fake news.

Conclusions

Venim d'un passat ple de falsedats, un passat que avui en dia encara perdura, perquè les fake news han existit sempre i es preveu un futur d'aquestes fakes en mans de les noves tecnologies, de la intel·ligència artificial.

Aquesta intel·ligència artificial, però, no només servirà per difondre i crear notícies falses, sinó que permetrà la seva detecció immediata per evitar la metastasi en la població. De fet, gràcies a les declaracions de Newtral, la web de fact-checking, es pot saber que aquest sistema ja està funcionant, tot i que està poc explotat. És així ja que actualment les webs de fact-checking, i coincidint amb els mitjans tradicionals com la televisió, els diaris, la ràdio..., encara usen reiteradament el mètode tradicional de verificació, la corroboració dels fets mitjançant les diferents fonts oficials (institucions, testimonis...) o els seus especialistes.

L'opinió pública, molts vegades és el target dels pares de les fake news. La postveritat, escollida com a paraula de l'any el 2016, ho explica dient que qui vulgui influir en l'opinió pública haurà de concentrar els esforços a elaborar discursos fàcils d'acceptar, insistir en el que pot satisfer els sentiments i creences de l'audiència, més que no pas en els fets reals. Aquest fet concorda amb una de les raons per les quals es proliferen les fake news, el plaer de tenir la raó.

El concepte més destacat d'aquest treball, esmentat anteriorment, és l'educació mediàtica. «Totalment», «I tant» o «És imprescindible» són les respostes que van donar els entrevistats a la pregunta de si era necessària l'educació mediàtica per educar la societat davant les fake news. Es podria fer un paral·lelisme amb l'argument que podria ser un antibiòtic que guillotines aquestes notícies malintencionades. Algú va arribar a mencionar que podria ser una assignatura escolar obligatòria.

Gràcies a l'enquesta realitzada a la població i gràcies a alguns resultats contradictoris es pot reafirmar que aquesta alfabetització mediàtica és cada vegada més necessària. Això s'ha vist plasmat, sobretot, en la pregunta: «Quin és el mitjà que utilitza la població més freqüentment?». La resposta va ser: les xarxes socials. Seguidament es demanava: «Quin és el mitjà menys fiable?». I la gent va respondre, altra vegada, les xarxes socials. Per tant, cal un plantejament ja no de l'erradicació de les xarxes, sinó de l'educació a l'entorn d'aquest mitjà, per saber-les llegir i interpretar.

S'ha parlat, també, de com la influència de l'actualitat afecta en el percentatge de fake news segons el contingut, com s'ha vist en aquest període de dos anys en la salut, amb la Covid-19 i amb la política de Donald Trump i les seves revoltes.

La finalitat d'aquest treball va més enllà d'una adquisició de coneixements teòrics sobre una matèria o una definició de diagnòstics, radars sobre l'estat de la situació o baròmetres. Aquest treball pretén generar un impacte en la societat en el present i en el futur, pretén sensibilitzar i educar sobre una disciplina de creixent impacte en la vida quotidiana.

La creació de continguts, blindada durant dècades a una elit periodística ha caigut com un castell de cartes, l'accés a la creació editorial s'ha democratitzat arribant a tota la població que té el poder d'una connexió a internet i d'un dispositiu que ho faci possible. Estem en una «revolució» que va més enllà d'un canvi de paradigma, perquè l'ecosistema que afecta és global.

Vivim en una pandèmia constant, on els virus són les fake news i la vacuna, el nostre coneixement, la nostra cura.

Bibliografia web

- Turnnidge, Sarah. Huffpost. Por qué la gente se inventa noticias falsas sobre el coronavirus. [En línia] <https://www.huffingtonpost.es/entry/por-que-surgen-bulos-coronavirus_es_5e662bb6c5b6055728081ed9> - González, Marián Alonso. Fake news: desinformación en la era de la sociedad de la información. [En línia] <https://institucional.us.es/revistas/Ambitos/45/Mon/Fake_News-desinformacion_en_la_era_de_la_sociedad_de_la_informacion_.pdf> - Solís, María Ángela de. Noticias falsas y redes sociales en la política. [En línia] 2019. <<https://repositorio.comillas.edu/xmlui/handle/11531/28856>> - Norton. ¿Qué son los bots? [En línia] <<https://lam.norton.com/internetsecurity-malware-what-are-bots.html>> - Snopes. Snopes. [En línia] <<https://www.snopes.com/fact-check/>> - Pan, Fernando López. Fact checking en España. Plataformas, prácticas y rasgos distintivos. [En línia] 16 de novembre de 2019. <<https://revistas.ucm.es/index.php/ESMP/article/view/65246/4564456553772>> - Poynter. IFCN. International Fact-checking Network. [En línia] <<https://www.poynter.org/ifcn/>> - Vindel, Teresa Mínguez. Fake News en tiempos de covid-19. Análisis de las herramientas de Maldito Bulo y Newtral durante el estado de alarma en España. [En línia] <<https://m.riunet.upv.es/bitstream/handle/10251/149706/M%C3%ADn-guez%20-%20Fake%20News%20en%20tiempos%20de%20Covid-19.%20An%C3%A1-lisis%20de%20las%20herramientas%20Maldito%20Bulo%20y%20Newtral%20d...pdf?sequence=1&isAllowed=y>> - Newtral. Newtral. [En línia] <<https://www.newtral.es/>> - Burgueño, Jose Manuel. National Geographic. Las fake news, una compañía peligrosa a lo largo de la historia. [En línia] <https://historia.nationalgeographic.com.es/a/fake-news-compania-peligrosa-a-largo-historia_15349> - Ejemplos de noticias falsas relevantes para los jóvenes. [En línia] <<https://www.fake-off.eu/toolbox/contents/Espanol/Ejemplos%20de%20noticias%20falsas%20-%20versi%C3%B3n%20en%20l%C3%ADnea.pdf>> - Hassan, Naemul. The Quest to Automate Fact-Checking. [En línia] <https://www.researchgate.net/publication/301801279_The_Quest_to_Automate_Fact-Checking> - Aula Planeta. Alfabetización mediática: cómo y porqué introducirla en el aula. [En línia] <<https://www.aulaplaneta.com/2019/11/14/recur-sos-tic/alfabetizacion-mediatica-como-y-porque-introducirla-en-el-aula/>>.
